

ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ AÇISINDAN ÇEVİRİ METİN İNCELEME ÇALIŐMASI¹

Doç. Dr. Gülhanım ÜNSAL²

ÖZET

Çeviri eleştirisi, kaynak metinle hedef metnin karşılaştırmalı çözümlemesini içerir. Bu çözümleme kaynak ve hedef metin kadar, metinlerin ait olduğu dizgeleri de göz önüne alınmasını gerektirir. Karşılaştırmalı çözümlenmede amaç, hedef metnin hangi etkenlerden etkilenecek dilsel göstergelerce hedef dile çevrildiğini ve kaynak metinden neden ve ne ölçüde saptığını araştırmaktır. Bu noktadan hareketle, bu çalışmada Guy de Maupassant'ın 'La Morte' adlı öyküsünün dilimize yapılan iki çevirisi incelenmiştir. Bu amaçla, öncelikle kaynak metin ile çeviri metinlerin karşılaştırmalı bir çözümlenmesi yapılmıştır. Bu bağlamda ilk aşama olarak kaynak metni daha yakından tanımak için yazarın yaşadığı dönem, kişiliği, edebi kişiliği, biçemi ve iletisi incelenmiştir. İkinci aşamada eserin tarihi, türü, içeriği, dili, sözcük seçimi, yazılış amacı açıklanmıştır. Üçüncü aşamada kaynak ve hedef metinler arasında düzensamsal, yansamsal, metinsel, edimsel ve biçimsel düzeylerde eşdeğerlik sağlanıp sağlanmadığı açıklanmış ve yerileştirme, yabancılaştırma vb. çeviri metinde başvurulan diğer stratejiler incelenmiştir. Dördüncü aşamada eğitim düzeyi, alan bilgisi, algılaması, notları, kararları, uyarlaması ve yeniden yazması bakımından çevirmenin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu şekilde yazar, eser, çeviri metin ve çevirmen bütününden yola çıkarak çeviri eleştirisi açısından bir çeviri metin incelemesi yapılmış ve hedef odaklı yaklaşımlardan esinlenerek bir çeviri metin inceleme önerisi sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri Eleştirisi, Karşılaştırmalı Çözümlenme, Kaynak/ Hedef Metin, Strateji, Çevirmen.

ABSTRACT

Translation criticism includes a comparative analysis of source text and target text. This analysis requires consideration of the sequences to which the texts belong, as well as consideration of the source and target texts. In comparative analysis, the aim is to investigate which factors influence the target text to be translated into the target language by linguistic signs, and why and to what extent it deviates from the source text. Starting from this, two translations of Guy de Maupassant's 'La Morte' into our language were examined in this study. For this purpose, first, a comparative analysis of the source text and the translated texts was made. In this context, as the first stage, the author's period, individual personality, literary personality, style and message were examined in order to get more closely acquainted with the source text. In the second stage, the history, type, content, language, word choice, and writing purpose of the work were explained. In the third stage, it was explained whether there is equivalence between the source and target texts at denotative, connotative, textual, pragmatic and formal levels, and other strategies used in the translated text such as omission, addition, domestication, foreignization and so forth were analyzed. In the fourth stage, an evaluation of the translator in terms of educational level, field knowledge, perception, notes, decisions, adaptation and rewriting was provided. In this way, a translated text analysis in terms of translation criticism was made starting from the author, work, translated text and translator as a whole, with the aim of offering a translated text analysis method.

Keywords: Translation Criticism, Comparative Analysis, Source/Target Text, Strategy, Translator.

¹ Bu Makale 21-23 Ekim 2017 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Bölümü, gulhanim.unsal@marmara.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde iletişimin temel bileşenlerinden biri olan çeviri, değişik toplumların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbirleriyle paylaşma yoludur. Bu yönüyle, tek tek diller ötesinde bir ortak dildir, dillerin dilidir (Göktürk, 2010: 15).

Eleştiri uğraşı bütün gelişmiş ülkelerde yazınla birlikte gelişir ve günümüzün vazgeçilmez bir etkinliğine dönüşür. Yazın eleştirisi yazının tarihi kadar eski bir etkinliktir (Yücel, 2012: 1) ve amacı yapıtların olumlu, olumsuz yanlarını, yazarın dilsel, sanatsal ve zihinsel özelliklerini ve bunların dış dünya ile ilişkilerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmektir (Aksoy, 2002: 165). Ancak ne eleştiri, ne de eleştirmen olumlu bir çağrışım yapmaz. Eleştiri sözcüğü çoğunlukla ‘estetik ya da felsefî bir bakış açısıyla beğeni yargısı getirmek için bir ilke ya da olayı inceleme’; ‘çözümleme, beğeni, inceleme, yargı’; ‘saldırı, suçlama, sansür, kınama’ gibi anlamlarda kullanılır (Robert, 1986). Barthes (2016: 8) eleştiriye, ‘kurumların ve dillerin hakiki eleştirisi onları yargılamayı değil, onların farklarını anlama ya da onları tefrik etmeye, bölümlenmeye dayanır. Yıkıcı olmak için eleştirinin yargılamaya ihtiyacı yoktur; dili kullanmak yerine dilden söz etmesi yeterlidir’ şeklinde tanımlar. Eleştiride gerçeğe benzerlik, nesnellik, beğeni, anlaşılabilirlik, asembole³ kavramlarını öne çıkaran Barthes (2016: 56)’a göre eleştiri bir bilim değildir. Biri anlam inceler, diğeri anlam üretir. Eleştiri bilim ile okuma arası bir yerde durur. Eleştirinin yapıtla ilişkisi, bir anlamın bir biçimle ilişkisidir. Eleştiri, her şeyden önce bir değerlendirme çabasıdır. Bu çaba için hem okuma, hem de yazma uğraşı gerekir. O halde yalın ve yansız biçimde eleştiri ‘derin bir okuma, yani *kesitli* bir okuma’ (Barthes, 2016: 64); ‘bir okuma deneyiminin aktarılması’; bir başka deyişle, konusu ya da nesnesi açısından ele alınarak, ‘yazı üstüne yazı’ ya da ‘söylem üstüne söylem’ biçiminde tanımlanır (Yücel, 2012: 3-4).

Çeviri eleştirisi ise, kaynak metin ile hedef metnin karşılaştırmalı çözümlemesini içerir. Bu karşılaştırmalı çözümleme kaynak metin ile hedef metin çevirileri arasında da olabilir. Çeviri etkinliğiyle ilgili bütün çalışmaları kapsayan çeviri eleştirisi, çağdaş çeviri kuram ve çalışmaların da benimsendiği şekliyle, genel çeviri kuramı, çeviri edimi ve çeviri amaçlı tüm uğraşlar çerçevesinde çok verimli, gerekli ve önemli bir çalışma alanıdır (Aksoy, 2001: 2). Ama buna rağmen, yazın eleştirisinin ulaştığı dizgesel ve bilimsel yöntemlere, çeviri eleştirisinin ancak 1980’li yıllarda ulaştığı söylenebilir. Öncesinde çeviri eleştirisinde gelişmiş güzel, nesnellikten uzak, tanımlayıcı, öznel, yüzeysel, sözcük düzeyinde yanlış avcılığı, aşırı kuralcı, belli bir yönteme dayanmayan yaklaşımlar sergilenmiştir (Aksoy, 2002: 165; Anamur, 1999: 121; Göktürk, 2010: 91; Karantay, 1993: 20; Kuran Burçoğlu, 2010: 15).

Ancak 1970’li yıllarda Holmes’un çeviri eleştirisini bilimsel bir tabana oturtmaya çalıştığı görülür. Holmes (1970)’a göre, çeviri incelemeleri ‘çeviri ürün odaklı’, ‘çeviri süreci odaklı’ ya da ‘çeviri işlevi odaklı’ olabilir. Bu son tür incelemede betimleme önem kazanır (Kuran Burçoğlu, 2010: 15; Gudière, 2008: 9). 1980’li yıllarda Toury (1995)’nin çeviri alanındaki çalışmaları, çeviri eleştirisi alanında bir dönüm noktası oluşturacak; çeviribilimin kuramsal ve uygulamalı alanlarına mutlaka betimsel bir alanın da eklenmesi gerektiğini vurgulayan Holmes’u destekleyecektir. Çünkü betimsel alan kuramla uygulama arasında çok önemli bir köprü görevi görecektir. Çeviriyi bir çevirmen eylemi gibi düşünen Toury, çeviribilimin merkezine çeviri normları gibi toplumbilimsel bir kavramı yerleştirir (Raková, 2014: 19).

³ Asymbolie: simgelerin anlamını kavrama yetisinin tamamen ya da kısmen yok olması durumudur.

Toury çevirinin mutlak ölçütler tarafından değil, normlar tarafından belirlendiğini ifade eder ve çevirinin her aşamasında çok etkin bir rol oynayan üç tür norm belirler. Bunlar öncül normlar, süreç-öncesi normlar ve süreç normlarıdır (Gudière, 2008: 100). *Süreç öncesi normlar*, çevirinin doğrudan kaynak dilden yapıp yapılmadığını ve kaynak kültüre ilişkin ölçütleri içeren bir çeviri anlayışının bulunup bulunmadığını belirler. *Süreç normları* matris normları ve metinsel-dilsel normlar olarak ikiye ayrılır. Matris normları çevri metnin dağılımını, çeviride tümce yapılarının değişip değişmediğini, herhangi bir ekleme ya da atlama yapıp yapılmadığını betimlerken; metinsel-dilsel normlar sözcük ve deyiş seçimini ve bunların biçimsel tercihlerini betimlemekte kullanılır. *Öncül norm* ise çevirmenlerin yaptıkları çevirilerde kaynak metin ve kültürün normlarına mı, yoksa hedef dil ve kültürün normlarına mı daha yakın duracaklarını belirler (Tahir Gürçağlar; 2011: 136-137; Bengi, 1993: 32-33). Eğer çevirmen kaynak metne daha yakın duruyorsa çeviride ‘yeterlik’, hedef metne daha yakın duruyorsa ‘kabul edilebilirlik’ söz konusudur. Çeviri araştırmalarında süreç öncesi ve süreç normları incelendikten sonra öncül normlara ilişkin bir sonuca varılabilir. Öncül norm kavramının çeviride iki kutuplu yaklaşımı pekiştirdiği ve ‘yeterlik’ kavramının ‘sadık’, ‘kabul edilebilirlik’ kavramının ‘serbest’ çeviri ile özleştirilebileceği söylenebilir (Tahir Gürçağlar; 2011: 137).

Bilindiği gibi çeviri eleştirisi, çeviri kuramlarından beslenir. Çeviri alanındaki kaynak-odaklı ve hedef-odaklı yaklaşımlara bakıldığında, kaynak dil ve kültürü esas alan ve çeviri ölçütlerini ‘les sourciers- *kaynakçılar*’ olarak tanımlayan ‘yazar-metin’ odaklı yaklaşım ve çeviri ölçütlerini ‘les ciblistes- *hedefçiler*’ olarak tanımlayan hedef dil ve hedef kitle odaklı yaklaşım karşımıza çıkar. Hedef odaklı çeviri kuramlarında betimsel, metin türü, eşdeğerlik vb. yaklaşımlarının öne çıktığı görülür. Çeviri eleştirisi yapabilmek için kaynak metin ile hedef metin arasındaki eşdeğerliği sağlamak gerekir. Lederer (1994) eşdeğerlik kavramını, ‘iki dildeki sözlü ya da yazılı metinler, ya da sözlü ya da yazılı metin parçaları, aralarındaki dilbilgisel yapı ya da sözlüksel seçim farklılıkları ne olursa olsun, anlam bakımından aynı olduklarında eşdeğerlidirler’ şeklinde açıklar. Koller’e göre, iki metnin eşdeğer olması sadece bir çeviri ilişkisi arasında var olan olayı ifade eder. Ama bu ilişkinin doğası iyi belirlenmelidir. Koller, her birinin farklı ölçütlere dayandığı, beş tür eşdeğerlik belirler (Koller, 2011: 219). Bunlar düz anlamsal, yan anlamsal, ölçütsel/metinsel, edimsel, estetik/biçimsel eşdeğerliktir. Bir metin ve onun çevirisi bütün bu düzeylere asla eşdeğer değildir. Metne göre, çevirmen ayrıcalık verdiği eşdeğerliği seçer. Reiss (akt. Göktürk, 2010: 95) ise, her türlü çevirinin değerlendirilmesinde kullanılacak nesnel ölçütleri somut kanıtlara dayandırır ve hedef dile yönelik bir eleştiri anlayışı geliştirir. Her metnin ağır basan dilsel işlevi, o metnin çevirisinde uygulanacak yöntemi de belirler. Tıpkı, bütün çeviri durumları için kesin ve geçerli bir kuralın olmayışı gibi. ‘Belli bir’ çeviri de yoktur, kendilerine özgü yapıları olan ‘çeviri türleri’ vardır (Cary, 1996: 33).

Yorum bilgisel bir süreçte gerçekleşen yazın çevirisinde yazar, çevirmen, hedef kitle temel öğeleri oluşturur. Yazın ve çeviri eleştirisinde bu halkaya bir de eleştirimen eklenir ve bir takım becerilere sahip olması beklenir. Yazın çevirisinde, çevirmenin kişiliği, alımlama koşulları, dilbilimsel etkenler göz önünde tutulması gereken yönlerdir (Yılmaz, 1999: 134). Çevirmen dillerin kültürel alanlarını dikkate alarak çevirisini dil-kültür/dil-dünya bağlamında düşünmelidir (Cary, 1996: 16-17). Çevirmen kaynak metin yazarının neyi, niçin, kime anlatmak istediği ve nasıl dile getirdiğini bilmelidir. Toury, çevirmenin büyük oranda içinde yaşadığı ve çalıştığı toplumda geçerli olan normlara göre kişisel seçimini yaptığını söyler. Bir seçim yapmak zorunda kaldığı zaman, düşüngüsel, siyasal ve dinsel öğeler tarafından herhangi bir strateji, herhangi bir karara doğru yönlendirildiğini ifade eder (Raková, 2014:

19; Gudière, 2008: 100). Çevirmenin ‘aktarabilme yetisi’ çok önemli bir etkidir (Göktürk, 2010: 94). Bu her iki dilde karşılıklı ilişkileri, eşdeğerlikleri, etkileşimleri tanımaya dayanan bir yetidir. Tıpkı çevirmen gibi, çeviri eleştirmenin de hedef dil ve kültürde çeviri geleneğini çok iyi bilmesi gerekir (Aksoy, 2002: 166). Çevirmenin dil seçimini, çeviri yöntemini, çevirmenin kararlarını göz önünde bulundurması gerekir. Çevirmenin izlediği yolun tersini izleyerek, ‘çeviri üründen’ yola çıkarak kaynağa doğru gitmesi, nesnel bir biçimde incelemesi, çevirmenin yöntem, teknik ve ilkelerini keşfetmesi gerekir. Nesnel çeviri eleştirisinde, çeviri eleştirmenin kişisel değer yargısı önemli bir rol oynar. Bunun için okuyucuya kendi ilkelerini sunarken çevirmenin ilke ve kurallarını da nesnel olarak sunmalıdır. Çeviri eleştirmenin eleştiri ilkeleri zamana ve mekâna bağlı olmalıdır.

Günümüzde çeviri kuramlarına dayanan, nesnel bir çeviri eleştirisinin kaçınılmaz olarak nesnel ölçütlere dayanması gerektiği anlaşılmış; eskinin kaynak-odaklı, süreç-ağırlıklı ve kural koyucu çeviri anlayışının yerini, hedef-odaklı çeviri anlayışının aldığı görülmüştür. Çeviri eleştirisi, Aksoy (2001: 2/ 2002: 165)’un da dediği gibi, öznel zevklerin, sezilerin, beğenilerin bir aktarımı olmaktan çıkmıştır. Artık amaç çevirinin, ürün ve süreç olarak dizgesel bir anlatısını sunmak olmuştur. Bunu yaparken çeviri ürün ve süreci hakkında bilinenleri göstermek ve bu bilgilere dayanarak varılan nesnel yargıları ve öznel düşünceleri yansıtmak olmuştur.

1. ÇALIŞMANIN AMACI

Guy de Maupassant’ın ‘La Morte’ adlı öyküsünün dilimize yapılan iki çevirisinden hareketle, çeviri eleştirisi açısından kaynak metin ile çeviri metinlerin karşılaştırmalı bir çözümlemesini yaparak yazar, kaynak metin, çeviri metin ve çevirmeni incelemek ve hedef odaklı yaklaşımlardan esinlenerek bir çeviri metin inceleme önerisi sunmak çalışmanın amacını içermektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi, Guy de Maupassant’ın ‘La Morte’ adlı öyküsünün dilimize yapılan iki çevirisinin, kaynak metin ile hedef metinler arasında karşılaştırmalı bir çözümlemesini yapmayı ve çeviri metni incelemeyi amaçladığından betimsel bir nitelik taşımaktadır. Çeviri eleştirisi açısından bir çeviri metin inceleme önerisi betimlemeyi hedefleyen bu çalışmada, ilk aşama olarak kaynak metni daha yakından tanımak için yazarın yaşadığı dönem, kişiliği, edebi kişiliği, biçemi ve iletisi incelenmiştir. İkinci aşamada eserin tarihi, türü, içeriği, dili, sözcük seçimi, yazılış amacı açıklanmıştır. Üçüncü aşamada kaynak ve çeviri metinler arasında düzanlamsal, yananlamsal, metinsel, edimsel ve biçimsel düzeylerde eşdeğerlik sağlanıp sağlanmadığı araştırılmış ve daraltma, genişletme, yerileştirme, yabancılaştırma vb. çeviri metinde başvurulan diğer stratejiler incelenmiştir. Dördüncü aşamada ise eğitim düzeyi, alan bilgisi, algılaması, notları, kararları, uyarlaması ve yeniden yazması bakımından çevirmenlerin değerlendirmesi yapılmıştır.

3. İNCELEME

Guy de Maupassant’ın ‘La Morte’ adlı öyküsüyle dilimize yapılan iki farklı çevirisinin karşılaştırmalı bir çözümlemesi yapılacak ve çeviri eleştirisi bağlamında yazar, eser, strateji ve çevirmen bakımından değerlendirilecektir.

3.1.Yazar

Kaynak ve hedef metinlerin karşılaştırmalı çözümlemesini gerçekleştirmek için ilk olarak, yazar yaşadığı dönem, kişiliği, edebi kişiliği, biçemi ve iletisi açısından incelenecektir.

Yazarın Yaşadığı Dönem	Guy de Maupassant 1850-1893 yılları arasında, Fransa'nın savaşta olduğu bir dönemde yaşamıştır.
Yazarın Kişiliği	Guy de Maupassant 1850'de Normandiya Bölgesinde Dieppe şehri yakınlarında, Miromesnil şatosunda doğar. Çocukluk ve gençlik yıllarını deniz kenarında, sadece annesiyle geçirir. Fransa ve Almanya arasında savaş çıkması nedeniyle Paris'te gördüğü hukuk öğrenimine ara verip seyyar jandarma olarak orduya girer. Burjuva bir aileye mensuptur. Savaştan sonra tamamladığı hukuk eğitimine rağmen hukukçu olmak istemez. Atletik yapılı, iyi bir yüzücü ve kürek çekmesine rağmen denizci de olmak istemez. İstedığı şey yazar olmaktır. Canlı ve taşkın bir kişiliği vardır. Hayatın zevklerine ve çalışmaya coşkuyla sarılır. Ancak gürbüz yapısına rağmen, sağlığı günden güne bozulur. Zihinsel dengesini de kaybetmeye başlar. Gördüğü sanrılara iç daralmaları eşlik eder. Başarısız bir intihar girişiminin ardından, 43 yaşında akıl hastanesine kaldırılır. Orada 1893'te hayatını kaybeder ve Paris'teki Montparnasse mezarlığına defnedilir.
Yazarın Edebi Kişiliği	Fransız öykü ve roman yazarı Maupassant, naturalizm edebiyat akımını benimser. Honoré de Balzac (1799-1850), Gustave Flaubert (1821-1880), Emile Zola (1840-1902)'nın etkisinde kalır. Maupassant, 1880'den 1891'e kadar, 18 kitapta toplanan yaklaşık 300 öykü ile 6 roman yayımlar. Bulduğu her ortamda gözlem yapar. Öykülerinde sıradan insanları güçlü bir yalınlıkla işler. Yöntemi, nesnelliğin sürekli araştırılması üzerine kuruludur. Eserlerinde, onun kavgacı niyetleri, dine, burjuva önyargılarına ve "kadına özgü kötü niyetliliğe" saldırma isteği sezilir. Bu fantastik öyküde, yazarın dünya görüşü aşk, kadın ve ölüm üçgeni içinde verilir.
Yazarın Biçemi	Öyküleri bir bütün olarak ele alındığında, 1870 - 1890 arasında Fransız toplumunun farklı görünimleri ortaya çıkar. Yapıtları kişisel yaşamından birçok iz taşır. Bunun için, öykü ve romanları birer "otobiyografi" ya da "günlük" gibi ele alınır. Romanlarında pek olmasa da, öykülerinde estetik kaygılar taşır: sadelik, denge, kısalık. Maupassant önce hızlı birkaç dokunuşla bir dekor belirler. Sonra birkaç özellik, birkaç sözcük, birkaç davranışla kişileri oluşturur. Daha sonra, öyküye başlar. Önce sıradan, çeşitli olaylar, hiç beklenmedik bazı olaylarla hemen drama dönüşür. Maupassant tekniği şaşırtıcı bir kesinlikle, göz kamaştırıcıdır (Deshusses- Karlson- Thornander, 1984: 113).
Yazarın İletisi	Maupassant çok karamsardır. Hayatta güven uyandıran her şeye çatar; Tanrı'yı inkâr eder. Onu "ne yaptığımı bilmez" olarak görür. Aldatmaca olarak kabul ettiği dine saldırır. Ona göre, evren, "kör ve bilinmez güçlerin zincirden boşanmasıdır." İnsan, sadece "diğerlerinden üstün bir hayvandır." Gelişme, gerçekleşmeyecek bir düştür. Sevgi ve dostluk dahi, onun için sadece bir aldatmacadır; çünkü insanı varoluşsal yalnızlığından çekip çıkarmaya muktedir değildir.

3.2. Eser / Kaynak Metin -La Morte-

Kaynak ve hedef metinlerin karşılaştırmalı çözümlemesini gerçekleştirmenin ikinci aşaması olan eser -kaynak metin- tarihi, türü, içeriği, dili, sözcük seçimi, yazılış amacı açısından incelenecektir.

Eserin Tarihi	<i>La Morte</i> , 31 Mayıs 1887 tarihinde « <i>Gil Blas</i> » gazetesinde, daha sonra da 1889 tarihli « <i>La Main gauche</i> » isimli derlemede yer almıştır.
Eserin Türü	Eser türü öyküdür. Olay öyküsüdür. Öyküde olaylar zinciri, kişi, zaman ve yer ögesine bağlıdır. Olaylar serim, düğüm, çözüm sırasına uygun, zamana göre mantıklı bir sıralamayla anlatılmıştır. Düğüm bölümünde oluşan merak, çözüm bölümünde giderilmiştir.
Eserin İçeriği	Öyküde kahramanımız ölen sevgilisinin yanında son bir gece geçirmek ister. Ancak o gece mezarlıkta çok tuhaf olaylar yaşanır. Ama bütün bu yaşananların, yalnızca bir hayal ürünü, kötü bir şaka, yoksa doğaüstü bir olay olup olmadığına okuyucu karar verecektir.
Eserin Dilsel Özellikleri	Öykünün temel unsurlarını olay, kişi, yer, zaman, dil ve anlatım biçimi oluşturur. Dil ve anlatım bakımından öyküde açık, akıcı ve günlük konuşma diline uygun, etkili sözcük, deyim ve tamlamalarla zenginleştirilmiş bir dil kullanılır. Sözcükleri ilk anlamda kullanan yazarın genellikle kısa tümce tercih ettiği gözlemlenir.
Sözcük Seçimi	Öyküde ilk anlamıyla, sade, yalın, somut, akıcı sözcüklerin seçildiği gözlemlenmiştir.
Eserin Yazılış Amacı	Öykünün amacının, aşktan ötürü yaşanan düş kırıklıklarıyla birlikte, insanların riyakârlıklarını alaycı bir biçimde anlatmak, hayatın bittiği yerde bütün çıplaklığıyla gerçeğin başladığını ve insanların yaşadığı duygulara göre hayatı algıladığını göstermek olduğu söylenebilir.

3.3. Hedef Metin

Kaynak ve hedef metinlerin karşılaştırmalı çözümlemesini gerçekleştirmek için üçüncü aşama olarak, öncelikle beş düzeyde eşdeğerlik ve yine eşdeğerliği sağlamak için başvurulan diğer çeviri stratejileri açıklanacaktır. Bu bölümde kaynak metinden seçilen kesitler çevirileriyle karşılaştırmalı olarak verilecektir. Eleştiri açısından çarpıcı olabilecek, çeviri sorunu içerebilecek kesitler incelenecek ve bu bağlamda çeviri stratejilerinden örnekler verilecektir.

Düzanlamsal Düzeyde Eşdeğerlik	Sözcüğün temel anlamı, ilk anlamı, sözlükteki tanımı, gösterenin belirttiği nesnelere sınıfı, o sözcüğün düzanlamıdır. Bir dili kullanan tüm öznelerin bir sözcükle ilgili sahip olduğu ortak değerlerin tümü o sözcüğün düzanlamıdır (Kıran-Korkut, 2011: 29; Günay, 2007: 69). Düzanlam, bir dilsel gösterge ile göndergesi arasındaki ilişkidir. Çeviride bir metne aktarılan dil-dışı bağlam ve bu bağlama yönlendirilen eşdeğerlik düzanlamsal eşdeğerlik olarak adlandırılır (Koller, 2011: 219).
Yananlamsal Düzeyde Eşdeğerlik	Yananlam olmadan hiçbir edebi eserin olmayacağı düşüncesinden hareketle, yananlam bir sözcüğün düzanlamına kullanım sırasında katılan, alıcıya göre değişik biçimlerde algılanan, ikincil kavramlara, imgelere, öznel izlenimlere ilişkin duygusal, coşkusal ikincil anlamlar olarak tanımlanabilir. Yananlam, bir sözcükle ilgili çağrışımsal değerleri ve değişebilir anlamları belirtir. Bu değişkenlik düşünce, duygu, bireysel yaratım, özel ve öznel tutumlara bağlanabilir. (Kıran-Korkut, 2011: 29; Günay, 2007: 69). Bir coğrafi boyuta, bir topluluk dili boyutuna, dil düzeyine bağlı söylem esnasında aktarılan yan anlamlar ve bu türü yönlendiren eşdeğerlik, yananlamsal eşdeğerlik olarak adlandırılır (Koller, 2011: 219).
Metinsel Düzeyde Eşdeğerlik	Metin türüne bağlı yazma ölçütlerine ve metin türüne bağlı özelliklere gönderme yapan eşdeğerlik ölçütsel/metinsel eşdeğerliktir (Koller, 2011: 219). Kaynak dilin ölçütsel özellikleri korunmuştur. Öykü yine öykü olarak çevrilmiştir.
Edimsel Düzeyinde Eşdeğerlik	Çeviriye başvuran ve kendi dünya bilgilerinden hareketle metni anlayan alıcıdır. İletişimsel işlevini tamamlamak için, çeviri alıcıya göre ayarlanmalıdır. Algıya bağlı bu eşdeğerlik edimsel eşdeğerliktir (Koller, 2011: 219). « <i>Ölülerin Dedikleri</i> », « <i>Ölüler ne diyor?</i> » adlarıyla da Türkçeye kazandırılan öykünün « <i>Sevgilinin Ölümü</i> » ve « <i>Ölü</i> » adlı çevirilerinde, çevirmenler hedef kitesini belirlemiş, seçimini yapmış, çevirinin kaynak, hedef ya da anlam odaklı olup olmayacağı kararını aldıkları gözlemlenmiştir.
Biçimsel Düzeyinde Eşdeğerlik	Kaynak metnin estetik, biçimsel ve bireysel özellikleri ve bu tür özelliklere bağlı eşdeğerlik estetik/biçimsel eşdeğerliktir (Koller, 2011: 219). Ses, sözcük, dilbilgisel, sözdizimsel, dil değışkeleri, noktalama işaretleri vb. bakımdan biçimsel düzeyde kaynak metin ve çeviri metinler arasında eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir.

Hedef metin çevirilerinde, çevirmenlerin ağırlıklı olarak metinsel, edimsel ve biçimsel düzeydeki eşdeğerliklere ayrıcalık verdiği gözlemlenmiştir.

DİĞER ÇEVİRİ STRATEJİLERİ	Semih Atayman: 'Sevgilinin Ölümü'	Buket Yılmaz: 'Ölü'
Açıklama	Çeviri metinde çevirmene ait herhangi bir not, dipnot, önsöz, sonsöz vb. açıklamaya rastlanmamıştır.	Çeviri metinde çevirmene ait herhangi bir not, dipnot, önsöz, sonsöz vb. açıklamaya rastlanmamıştır.
Altanlamlı/ Üstünlüklü	- Ses mains étaient chaudes, ...	
	<i>Avuç içleri</i> ateşler içinde yanıyordu, ...	<i>Elleri sıcaktı.</i>
	...presque rien, un champ, presque rien!	
	...basit bir <i>mezardan</i> başka hiçbir şey!	-
Değiştirme	-Je ne conterai point notre histoire.	
	Burada <i>serüvenimizi</i> anlatacak değilim ben.	<i>Hikâyemizi</i> anlatmayacağım.
	-Elle rentra mouillée...	
	<i>İliklerine kadar</i> ıslanmış olarak döndü.	... eve sırlıklam döndü.
	...qui devaient garder dans leurs imperceptibles fissures mille atomes d'elle... /	
	... <i>bu evin her köşesine onun teninden zerrelere</i> karışmıştı...	Ondan, etinden, nefesinden binlerce atom barındıran, onu sarıp koruyan bütün bu...
	... errer dans cette ville des disparus.	
	... <i>bu kayıp gitmiş hayatlar dünyasında</i> başıboş dolaşmaya...	... <i>bu ölümler diyarında</i> başıboş dolaşmaya...
pour toute l'échelle de l'humanité descendue jusqu'à nous,...	
	... <i>toprağa düşen insana</i>insanlığın bize kadar ulaşan bütün bu ölü basamakları için...
	... et du bout de l'os qui avait été son index, il écrivit en lettres lumineuses comme ces lignes qu'on trace aux murs avec le bout d'une allumette :	
	... vaktiyle işaret parmağı vazifesini gören <i>el kemiğinin</i> ucuyla, fosfor gibi parıldayan harflerle şu satırları yazdı:	Bir zamanlar işaret parmağı olan kemiğinin ucuyla, <i>kibrit ucuyla duvarlara çizilen şu çizgiler</i> gibi parlak harflerle şöyle yazdı:
Daraltma	... son front brûlant et humide,...	
	... <i>alnı</i> terliydi...	... <i>alnı</i> nemliydi ve yanıyordu, ...
	-Je sortis et, malgré moi, sans savoir, sans le vouloir, j'allais vers le cimetière.	
	Evden çıktım. Mezarlığa gittim.	Sokağa çıktım, farkında olmadan, istemeden mezarlığa doğru yürümeye başladım.
	-Je voulais passer la nuit près d'elle, dernière nuit, à pleurer sur sa tombe.	
	Bu son geceyi sevgilimin yanında geçirmeliydim.	Geceyi, onun yanında ağlayarak geçirmek istiyordum, son geceyi.
	Ils écrivait tous en même temps, sur le seuil de leur demeure éternelle, la cruelle, terrible et sainte vérité que tout le monde ignore ou feint d'ignorer sur la terre.	
	Ve şimdi, hep birden mezar taşlarına, yaşayanların bilmedikleri ya da bilmez göründükleri gerçekleri yazmışlardı.	Hepsi aynı anda, <i>ebedi köşklarinin eşiği üzerinde</i> , yeryüzündeyken hiç kimsenin bilmediği ya da bilmezlikten geldiği <i>korkunç, zalim ve kutsal gerçeği</i> yazıyordu.

Dönüştürüm	<i>La Morte</i>	
	Sevgilinin Ölümü	Ölü
	<i>Et je voyais que tous avaient été les bourreaux de leurs proches, haineux, déshonnêtes, hypocrites, menteurs, fourbes, calomnieurs, envieux, qu'ils avaient volé, trompé, accompli tous les actes honteux, tous les actes abominables, ces bons pères, ces épouses fidèles, ces fils dévoués, ces jeunes filles chastes, ces commerçants probes, ces hommes et ces femmes dits irréprochables.</i>	
	<i>Gördüm ki, hepsi de hayatları boyunca yakınlarına, çoluk çocuklarına karşı gaddar, kinci, namussuz, iftiracı, yalancı, hilekâr, gammaz, kıskanç, hoyrat davranan yaratıklar olmuşlardı; lekesiz sayılan o iyi huylu babalar, sadık eşler, itaatkâr oğullar, bakir kızlar, namuslu tüccarlar çalmışlar, çırpılmışlar, aldatmışlar; en iğrenç, en karanlık, en yüz kızartıcı işlere karışmışlardı.</i>	Bütün bu iyi kalpli babaların, bu sadık kadınların, fedakâr erkek çocukların, namuslu genç çocukların, bu dürüst tüccarların, kusursuz oldukları söylenen erkeklerin ve kadınların aslında kendi yakınlarına işkence ettiklerini, kinci, namussuz, ikiyüzlü, yalancı, düzenbaz, iftiracı ve kıskanç insanlar olduklarını, çaldıklarını, aldattıklarını, utanç verici ve iğrenç her türlü işe karıştıklarını <i>görüyordu.</i>
Genişletme	<i>-J'avais peur, une peur affreuse dans ces étroits sentiers, entre deux lignes de tombes!</i>	
	Bu eğri büğrü, daracık yollar, sıra sıra serviler, mezarlar arasında aldı beni bir korku, bir dehşet...	Korkuyordum; iki mezar dizisi arasındaki bu dar patika içime korku yayıyordu.
	<i>Quand je revis ma chambre, notre chambre, notre lit, nos meubles, toute cette maison où était reste tout ce qui reste de la vie d'un être après sa mort, je fus saisi par un retour de chagrin si violent que je faillis ouvrir la fenêtre et me jeter dans la rue.</i>	
	Tekrar evimize gittim. Her şey bıraktığım gibi yerli yerinde duruyordu. <i>Panjurlar kapalıydı; mobilyaları hafif bir toz tabakası kaplamıştı; yatak odasının duvarında bir kombinezon asılıydı; baş yastığında bir çukur vardı.</i> Onun hayatından geriye kalan bu eşyayı görünce, öylesine yırtıcı, öylesine kahredici bir acıya kapıldım ki, pencereyi açıp kendimi boşluğa fırlatma arzusunu güçlkle yenebildim.	Odamı, odamızı, yatağımızı, eşyalarımızı, bir canlının ölümünden sonra geriye kalan her şeyin bulunduğu bütün bu evi yeniden görünce içimi öyle şiddetli bir üzüntü kapladı ki, neredeyse pencereyi açıp kendimi sokağa atacaktım.
	<i>-Des médecins venaient, écrivaient, s'en allaient. On apportait des remèdes; une femme les lui faisait boire.</i>	
	Doktorlar geldiler, yazdılar, çizdiler, çeşit çeşit ilaçlar verdiler, <i>hiçbiri kâr etmedi. Bir kadın tutmuştum.</i> Bu kadın, doktorun verdiği ilaçları içiriyordu.	Doktorlar geliyor, yazıp çiziyor ve gidiyorlardı. İlaçlar getiriliyordu, bir kadın da ilaçları ona içiriyordu.
	<i>-Je lui parlais, elle me répondait.</i>	
	Ben boğazım hıçkırıklarla düğülenmiş halde konuşuyordum onunla. <i>Kesik kesik bir şeyler söylemeye çalışıyordu.</i>	Onunla konuşuyordum, o da bana cevap veriyordu.
	<i>-Elle mourut.</i>	
	<i>Bir sabah şafak sökerken son nefesini verdi.</i>	Öldü, ...
	<i>-La garde dit : « Ah ! ». Je compris, je compris !</i>	
	Hastabakıcı kadın <i>hıçkırmaya başlamıştı</i> ve ben, her şeyi anlamıştım.	Hastabakıcı kadın: Ah! dedi. Anladım, anladım!

	-Je vis un prêtre qui prononça ce mot: « votre maîtresse ». Il me sembla qu'il l'insultait. Puisqu'elle était morte on n'avait plus le droit de savoir cela.	
	Bir papaz gördüm; “metresiniz” diye konuşmaya yelteniyordu. Bunu söylemeye hakkı yoktu. <i>O benim metresim değildi; anam, babam, kardeşim, sevgilim. Tanrım, her şeyimdi. Bu kaba herifi kovdum.</i>	“Metresiniz” diye konuşan bir rahip gördüm. Ona hakaret ediyormuş gibi geldi. Mademki ölmüştü, artık kimsenin buna hakkı yoktu.
	-Je marchai longtemps à travers des rues.	
	<i>Deliler gibi, serseriler gibi dolaşım sokaklarda.</i>	Sokaklarda uzun süre yürüdüm.
	-J'étais seul, bien seul.	
	Ve ben burada yalnızdım: <i>Ölüler diyarında yaşayan tek canlı.</i>	Yalnızdım, yapayalnızdım.
Somutlaştırma	...je la touchai, elle était froide !	
	Elimle dokundum, <i>buz gibi soğuktu.</i>	Ona dokundum: soğuktu!
Yabancılaştırma	Je vis un prêtre qui prononça ce mot : ‘Votre maîtresse.’	
	Bir papaz gördüm : ‘Metresiniz’ diye konuşmaya yelteniyordu.	“Metresiniz” diye konuşan bir rahip gördüm.
	...courant au milieu des cercueils entrouverts, au milieu des cadavres, au milieu des squelettes, ...	
	...yarı açık sandukalar, <i>kadavrular</i> , iskeletler arasında koşu koşu...	yarı açık tabutların, cesetlerin ve iskeletlerin arasından koşarak ...
Yerileştirme	-Elle rentra mouillée, un soir de pluie...	
	Yağmurlu bir akşam, <i>iliklerine kadar ıslanmış</i> olarak döndü eve.	Yağmurlu bir gecede eve sırlıklam döndü.
	...mille atomes d'elle ...	
	... <i>teninden zerrelere</i>binlerce atom...
	-Il aimait les siens, fut honnête et bon, et mourut dans la paix du Seigneur.	
	Herkesin sevgisini kazanmış, namuslu, temiz bir insandı. <i>Tanrı'nın rahmetine kavuştu ve mekânı cennet oldu.</i>	‘... Ailesini, arkadaşlarını çok severdi, dürüst ve namuslu idi.’
	Quelle nuit!	
	... <i>zifiri karanlık koyu bir perde gibi yeryüzüne abanmıştı.</i>	Nasıl bir gece!
	Ne pouvant plus demeurer au milieu de ces choses, de ces murs...	
	<i>Bu ev bizim aşkımıza, bizim mutluluğumuza yuva olmuştu.</i>	-

3.4. Çevirmen

Çeviri eleştirisi çerçevesinde çevirmenleri eleştirmeyi göze alarak, izledikleri yolu bilimsel bir yöntemle saptamak üzere bu inceleme gerçekleştirilecektir.

Çevirmenin Eğitim Düzeyi	Çevirmenlerin eğitim düzeyleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak eğitim düzeyleri ne olursa olsun, ister alaylı, ister mektepli, çeviri yapabilecek yeterliliğe, en azından yazılı dile hâkim oldukları söylenebilir.
Çevirmenin Alan Bilgisi	Çevirmenlerin pek çok Fransız roman ve öykülerini çevirdikleri gözlemlenmiştir. Bu bakımdan çeviri alanında edebi çevirilere yöneldikleri söylenebilir.
Çevirmenin Algısı	Çevirmenlerin öyküyü doğru algılayıp doğru aktardığı, hedef kitlede aynı etki ve duyguları yaratma konusunda oldukça başarılı olduğu gözlemlenmiştir.
Çevirmenin Kararları	‘Mutluluk’ adlı kitapta bir önsöz olmakla beraber, başka bir not bulunmaktadır. Çevirmenlerin kararını açıklayıcı herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.
Çevirmenin Uyarlaması	Çevirmenlerin öykünün iletişimsel eşdeğerliğini sağlamak için hedef dil ve kültüre belli bir ölçüde uyarlama yaptığı söylenebilir. Buna yerileştirme ve ikilemeler örnek olarak verilebilir.
Çevirmenin Yeniden Yazması	Her çeviri yeniden yazma, her çevirmen yarı-yazar anlayışından yola çıkarak çevirmenlerin öyküyü yeni sözcüklerle yeniden yazdığı, yarı-yazar olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Toury'nin öncül norm kavramına göre, çevirmenlerin yaklaşımları arasındaki fark şöyle açıklanabilir: Semih Atayman'ın ‘hedef dil ve kültür odaklı’, ‘serbest’ bir çeviri anlayışı benimsediği; Buket Yılmaz'ın ise daha çok ‘kaynak dil ve kültür odaklı’ ve ‘sadık’ bir yaklaşımı izlediği gözlemlenmiştir. Semih Atayman ‘kabul edilebilirlik’ kutbuna yaklaşırken, Buket Yılmaz'ın ise ‘yeterlilik’ kutbuna yaklaşarak bir çeviri yaptığı söylenebilir. Çevirisi eleştirisinde amaç, yanlış çözümlemesi ya da hata avcılığı değildir. Kaynak metnin konumuna ve yarattığı etkiye göre, çevirmeni kendi kültürü, yazın geleneği ve beğenisi çerçevesinde yönlendiren etkenleri karşılaştırmalı bir çözümlemeyle ortaya koymaktır. Bu bağlamda, çevirmenin algılama, kavrama, yorumlama, aktarma gibi niteliklere sahip olması beklenir. Çeviri eleştirmeninden ise çevirmenin yöntemi ve seçeneklerini betimlemek, etkisinde olduğu kısıtlamaları ve bu kısıtlamaların çeviri sürecini ve ürününü nasıl etkilediğini saptamak beklenmektedir.

19. yüzyıl Fransız öykü ve roman yazarı Maupassant'ın kendi deneyimlerinden yola çıkarak, sade, anlaşılır bir dil kullanımıyla, etkileyici ve akıcı bir biçimle sunduğu dünya görüşünü yansıtan pek çok eseri dilimize çevrilmiştir. Bunlar arasında yer alan ve dilimize pek çok isimle çevrilen ‘La Morte’ adlı öykünün çevirisiyle yazarın bilinmeyen yönlerini ve edebi kişiliğini Türk okuruna tanıtmak, dil ve kültürümüze yeni anlatım olanakları sunmak, dilimizin zenginliğini, gücünü göstermek ve arttırmak amaçlandığı söylenebilir.

Yazın çevirisi eleştirisinde, okurun öznel değerlendirmesinin çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunun için, bir eserin birden fazla çevirisinin olması, okurun beğenisi ve seçimini farklı açılardan tatmin etmesi bakımından doğru buluyoruz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, N. Berrin (2001). ‘Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi’, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 1-16.
- AKSOY, N. Berrin (2002). Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi, Ankara: İmge Yayınevi.

- ANAMUR, Hasan (1999). ‘Çeviri Eleştirisine Bir Yaklaşım Önerisi, Beş Düzeyli Nesnel Çeviri Eleştirisi Yöntemi’, Çeviri Eleştirisi, Ed. Mustafa Durak, Sempozyum Bildirileri, Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi Yayınları, s.121-133.
- BARTHES, Roland (2016). Eleştiri ve Hakikat, (Çevirenler: Elif Bildirici/Melike Işık Durmaz), İstanbul: İletişim Yayınları.
- BENGİ, Işın (1993). ‘Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilincin Oluşması ve Eleştiri, Üst-Eleştiri, Çeviribilim İlişkileri’, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, Cilt 4, s.25-50.
- CARY, Edmond (1996). Çeviri Nasıl Yapılmalı?, (Çev: Mete Çamlıdere), İstanbul: İnsan Yayınları.
- GÖKTÜRK, Akşit (2010). Çeviri: Dillerin Dili, İstanbul: YKM Yayınları.
- GUDIÈRE, Mathieu (2008). Introduction à la traduction, Bruxelles: De Boeck.
- GÜNAY, Doğan (2007). Sözcükbilime Giriş, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- DESHUSSES, Pierre- Karlson, Léon- Thornander, Paulette (1984). Dix Siècles de Littérature Française 2- XIXe –XXe Siècles, Paris: Bordas.
- HOLMES, James (1970). The Nature of Translation, Approaches to Translation Studies, Mouton, The Hague, Paris: Publishing House of the Slovak Academy of Science.
- KARANTAY, Suat (1993). ‘Çeviri Eleştirisinin Bilimsel Konumu Üzerine Eleştirel Görüşler ve Bir Model Önerisi’, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, Cilt 4, s.19-24.
- KIRAN, Ayşe- Korkut, Ece (2011). Sözcük Bilgisi, Le Lexique du Français, Ankara: Seçkin Yayınları.
- KOLLER, Werner (2011). Einführung in die Übersetzungswissenschaft, Tübingen / Bâle: A. Francke Verlag. http://www.thesis.net/sous_tirage/sous_tirage.pdf. Erişim Tarihi: 08.08.2016.
- KURAN Burçoğlu, Nedret (2010). Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- LEDERER, Marianne (1994). La Traduction Aujourd’hui. Le modèle interprétatif, Paris: Hachette.
- MAUPASSANT, Guy de (1887 / 1889). ‘La Morte’, « *Gil Blas* » / « *La Main gauche*», <http://www.multimania.com/jccau/ressourc/biblio/maupas/divers/lamorte.htm>: 20.07.2017
- MAUPASSANT, Guy de (2008). Seçme Hikâyeler, (Çev. Buket Yılmaz), İstanbul: Antik Batı Klasikleri.
- MAUPASSANT, Guy de (2005). Mutluluk, (Çev: Semih Atayman), İstanbul: Siyah Bordo Yayınları.
- RAKOVÁ, Zuzana (2014). Les théories de la traduction, Brno: Masarykova Univerzita.
- ROBERT, Paul (1986). Le Petit Robert, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue Française, rédaction dirigée par A. Rey, et J. Rey- Debove, Paris: le Robert.
- TAHİR Gürçağlar, Şehnaz (2011). Çevirinin ABC’si, İstanbul: Say Yayınları.
- TOURY, Gideon (1995). Descriptive Translation Studies and Beyond, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- YILMAZ, İbrahim (1999). ‘Balzac’ın “Goriot Baba” İsimli Romanının İki Çevirisinde Betimleyici Yaklaşımların Eleştirel Açından İrdelenmesi’, Çeviri Eleştirisi, Ed. Mustafa Durak, Sempozyum Bildirileri, Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi Yayınları, s.134-145.
- YÜCEL, Tahsin (2012). Eleştiri Kuramları, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.